

ชื่อโครงการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของหมู่บ้านเร่ร่อนพัฒนาบริเวณพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

คณะผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วารุณี	วงศ์วิเชียร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สนธยา	พลศรี
นางสาวนภาพร	โกยสมบุรณ์
นายวิโรจน์	วัฒนาวิทวัส
นายสรรรวัท	พัฒโร
นายอิสระ	ทองสามสี

ระยะเวลาดำเนินการ 29 มีนาคม 2550 - 28 มีนาคม 2551

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความสามารถของหมู่บ้านเร่ร่อนพัฒนาบริเวณพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยการให้ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนศึกษาวิเคราะห์หาปัญหาของชุมชนที่ต้องการแก้ไขเร่งด่วน 5 อันดับแรก พร้อมทั้งสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหานั้น แล้วกำหนดดำเนินโครงการ / กิจกรรม เพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้น และอยู่บนศักยภาพที่ชุมชนจะกระทำได้อย่างได้ปัจจัยและทรัพยากรที่มีอยู่หรือพอจะหาได้ในชุมชน

พื้นที่ที่ใช้ดำเนินการวิจัยได้แก่ พื้นที่ของหมู่บ้านเร่ร่อนพัฒนาในจังหวัดสงขลาที่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลา จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ บ้านขาว หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 ตำบลรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง และบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร

สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย มี 2 กลุ่ม ได้แก่ ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือแกนนำชุมชนในพื้นที่วิจัยที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์การทำงานด้านการพัฒนาชุมชน ซึ่งยินดีเข้าร่วมอยู่ในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา พื้นที่วิจัยละ 4 - 6 คน และทีมวิจัยฝ่ายชุมชนประกอบด้วยบุคคลที่เป็นหัวหน้าหรือประธานกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ตลอดจนจนชาวบ้านในชุมชนพื้นที่วิจัยที่สนใจและสมัครใจเข้าร่วมอยู่ในทีมวิจัยฝ่ายชุมชน พื้นที่วิจัยละ 30 - 50 คน

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวบรวมแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ข้อมูลจากกระบวนการวิจัย และข้อมูลจากการติดตามประเมินผล ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative) แบบสร้างข้อสรุปแล้วนำเสนอลักษณะพรรณนาความ (Descriptive) และวิเคราะห์เชิงปริมาณ (quantitative) ด้วยค่าความถี่ อัตราส่วนร้อยละ หรือค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)

สำหรับการดำเนินการวิจัยภาคสนาม มีทั้งสิ้น 6 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการวิจัย การเตรียมทีมวิจัย การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนและแนวทางแก้ไข การกำหนดโครงการและกิจกรรม การดำเนินโครงการและกิจกรรม และการประเมินผล ติดตามผล

ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกของชุมชนพื้นที่วิจัย

ปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกของพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด เรียงลงมาตามลำดับ ได้แก่ หนี้สินมาก ยากจน ศัตรูพืช (หอยเชอร์รี่) ราคาผลผลิตต่ำ การขาดเงินทุนในการผลิต และการขาดที่ดินทำกิน

ปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกของพื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง เรียงลงมาตามลำดับ ได้แก่ รายได้ไม่พอ ภาวะหนี้สิน ขาดเงินทุน ดินเสื่อมมาก และการว่างงาน

ปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกของพื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร เรียงลงมาตามลำดับ ได้แก่ ต้นทุนการผลิตสูง ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ กลุ่มแม่บ้านขาดการพัฒนา ขาดความรู้เรื่องการเลี้ยงโค และขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนา

2. โครงการ / กิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชนพื้นที่วิจัย

โครงการ / กิจกรรมในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด ได้แก่ การอบรมความรู้เรื่องการจัดโฮมสเตย์ (Home-stay) การอบรมปฏิบัติการกำจัดหอยเชอร์รี่เพื่อทำปุ๋ยหมัก การอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาดุกอุยด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียม การอบรมการคัดเลือกและผลิตเมล็ดพันธุ์ดี การอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก การอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก การอบรมปฏิบัติการการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพ การอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการ และการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงไรแดง

โครงการ / กิจกรรมในพื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง ได้แก่ การอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาดุกอุยด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียม การอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก การอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน การอบรมปฏิบัติการและเลี้ยงไรแดง และการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเห็ด

โครงการ / กิจกรรมในพื้นที่บ้านประจวบเขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร ได้แก่ การอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพแก่กลุ่มแม่บ้าน การอบรมความรู้การเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองอย่างครบวงจร การอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการ การอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก การอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน และการอบรมปฏิบัติการทำขนมแก่กลุ่มแม่บ้าน

3. ผลการประเมินโครงการ / กิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชนพื้นที่วิจัย

การดำเนินโครงการ / กิจกรรมข้างต้นในทุกชุมชนพื้นที่วิจัยล้วนประสบผลสำเร็จดีซึ่งผู้เข้าร่วมต่างเห็นว่าโครงการ / กิจกรรมเหล่านั้นได้ให้ความรู้ เทคนิควิธี และทักษะอันมีคุณค่าและคุณประโยชน์ต่อการนำไปแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น โดยที่คนในชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้ จึงสมควรขยายผลให้กว้างขวางออกไปในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ทุกโครงการ / กิจกรรมได้รับการประเมินผลโดยรวมจากผู้เข้าร่วมในพื้นที่วิจัยนั้น ๆ ว่าอยู่ระดับมากที่สุด

4. ผลการประเมินโครงการวิจัย

การดำเนินโครงการวิจัยในทุกชุมชนพื้นที่วิจัยได้มีการประเมินผลเป็นระยะ ๆ โดยตลอดซึ่งกระทำกันภายในทีมวิจัย โดยวิธีประชุมแสดงความคิดเห็นร่วมกัน และตอบแบบประเมินผล นอกจากนั้นยังมีการประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการด้วยการถามความคิดเห็น และสนทนาพูดคุยกับผู้นำชุมชน และบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนอีกด้วย

สรุปผลการประเมินได้ว่า โครงการวิจัยนี้เป็นที่ต้องการให้ดำเนินการอย่างยิ่งของชุมชนพื้นที่วิจัยทุกแห่ง ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัย (ทีมวิจัยฝ่ายชุมชน) ในพื้นที่แต่ละแห่งต่างเห็นว่าเป็นโครงการวิจัยที่ส่งผลอันมีคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน อีกทั้งเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของตนได้อย่างสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการอันแท้จริง

จากการติดตามผลหลังเสร็จสิ้นโครงการวิจัยแล้วประมาณ 2 เดือน พบว่า หลาย ๆ โครงการ / กิจกรรมที่ดำเนินการไปในโครงการวิจัยนี้ยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น และถูกนำไปบรรจุไว้ในแผนชุมชน ซึ่งบางโครงการ / กิจกรรมกำลังจะบูรณาการขึ้นไปเป็นแผนระดับตำบลหรือสูงกว่านั้น

เลขทะเบียน.....	158154
วันที่.....	26 ก.พ. 2553
เลขเรียกหนังสือ.....	307-72

Title of the Research Project : Participatory Action Research on Empowering
Villages of Intensive Development Areas in Songkhla Basin in
the Development of Quality of Life

Team of Researchers: Asst. Prof. Warunee Wongwichian
Asst. Prof. Sonthaya Polsri
Ms. Napaporn Koaysomboon
Mr. Wirote Wattanawithawat
Mr. Sanwapat Pattaro
Mr. Isara Thongsamsri

Duration of the Research: 29 March 2550 B.E. – 28 March 2551 B.E.

Abstract

The purpose of the research is to enhance the quality of life in villages of intensive development areas in Songkhla Basin . The representatives of the communities are the ones who study and analyze the 5 immediate problems of the communities as well as to investigate into the causes of the problems and to find out the solutions. Following with the projects/ activities to enhance the quality of life in the communities in accordance with their resources and potentiality.

The areas of the research cover 3 villages of intensive development areas, Baan Khao, Moo 3 Thambon Baan Khao Amphur Ranod, Baan Aow Teung, Moo 4 Thambon Rattapum Amphur Kuan-niang, and Baan Pratoo-kian, Moo 5 Thambon Meuang –ngam Amphur Singhanakorn.

There are 2 sampling groups in each area. The Development Research Team composes of 4-6 local officials and community leaders with knowledge, ability and experiences in community development. The Community Research Team composes of 30-50 local leaders, heads of local organizations and local volunteers.

There are 4 categories of data: community basic data, community general data, research data and following up data. Data analysis are carried out with qualitative analysis in percentage and mean ($\bar{X}$) and reported in descriptive and quantitative reports.

The processes of field research are carried out in 6 stages: research preparation, teamwork preparation, study and analyze problems and find out the solutions, create the projects and activities, carrying out the projects and activities, evaluate and follow up the projects and activities.

The results of the research are as follow:

1. The first 5 immediate problems of the communities in the research area:

Baan Khao, Moo 3 Amphur Ranod: debt, poverty, agricultural parasite (cherry snails), low price of products, inadequate fund for the production and inadequate land, accordingly.

Baan Aow Teung, Moo 4 Amphur Kuan-niang: inadequate earning, debt, inadequate fund for the production, soil deterioration and unemployment, accordingly.

Baan Pratoe-kian, Moo 5 Amphur Singhanakorn: high cost of production, infertile soil, inadequate development of the women group, inadequate knowledge in cow raising and lack of enthusiasm in development, accordingly .

2. Projects/ activities in the research areas:

Projects/ activities in Baan Khao, Moo 3 Amphur Ranod: workshop on Home-stay management, workshop on the bacteria fermentation from cherry snails, workshop on induced breeding of gunther's walking catfish by hormone injection, workshop on seed selection and production, workshop on mixed gardening and fermenting fertilizer, workshop on making flowers and wreaths for the cremation, workshop on writing project proposals, workshop on the culture of water flea.

Projects/activities in Baan Aow Teung, Moo 4 Amphur Keun-niang: workshop on induced breeding of walking catfish by hormone injection, workshop on mixed gardening and fermenting fertilizer, workshop on community development participation, workshop on the culture of water flea and workshop on the culture of mushroom.

Projects/activities in Baan Pratoo-kian, Moo5 Amphur Singhanakorn: workshop for women group on making flowers and wreaths for the cremation, workshop on circularly intensive raising of native cows, workshop on writing project proposals, workshop on mixed gardening and fermenting fertilizer, on community development participation, workshop for women group on cooking sweet.

3. Projects/ activities evaluation in the research areas:

Form the participants' point of views, all the projects and activities in every area are highly successful. Participants appreciate the knowledge, techniques and skills as helpful factors for the solution to their problems and as a practical enhancement for their quality of life. Thus such projects and activities should be expanded in succeeding.

4. The whole project evaluation:

Evaluations are carries out along the process of the research. Members of the research team regularly hold meetings for brainstorming and filling in the questionnaire forms. Furthermore, unofficial evaluations are carried out by sharing opinions and dialogue with leaders and members of the communities.

In conclusion, all communities in the research areas welcome this research project. Leaders and members of the communities who participated in the project consider the project as helpful for the development of the quality of life in the communities. It can be a guideline for the communities to enhance their quality of life in accordance to their problems and their real needs.

Two months after the end of the research, many projects/activities are still going on in satisfactory progress. They are already included in community plans and some are advancing to join the Tambon Plan and higher levels.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังรู้สึกซาบซึ้งในความอนุเคราะห์ของบุคคลอีกหลายท่านที่มีส่วนสำคัญช่วยให้งานวิจัยนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อันได้แก่

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารระดับสูงขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งรับผิดชอบพื้นที่วิจัยที่ให้ความอนุเคราะห์ต่าง ๆ ด้วยความมีน้ำใจอย่างยิ่ง และสนใจติดตามการดำเนินงานวิจัยอย่างใกล้ชิด

ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา และทีมวิจัยฝ่ายชุมชนทุกพื้นที่วิจัยที่ให้ความร่วมมือในการทำงาน และดำเนินการวิจัยในฐานะทีมวิจัยเดียวกันอย่างเต็มกำลังความสามารถ

คุณเรณู ทิพย์มณี อดีตพัฒนาการอำเภอสิงหนคร คุณจตุติกานต์ คำส่องแสง นักพัฒนาการชุมชน 6 อำเภอสิงหนคร คุณธนกร เกื้อกุล ผู้อำนวยการชำนาญพิเศษ ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียน อำเภอควนเนียง คุณวลัยพร จินคามณี พัฒนาการอำเภอควนเนียง คุณนิคม ศรีวะปะ พนักงานราชการศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียน อำเภอควนเนียง นายโลมศิลป์ ดิธรรมโม สมาชิก อบต.รัตภูมิ คุณคน หมดหลี พัฒนาการอำเภอรโนด คุณสวัสดิ์ ผอมแข่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านขาว หมู่ที่ 3 และ คุณสมผล วัฒนวรรณผล ข้าราชการครูชำนาญในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 ซึ่งทุกท่านที่เอ่ยนามไปแล้วนี้ นอกจากจะเป็นสมาชิกทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาแล้ว ยังช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวกมากมายหลายเรื่องแก่คณะผู้วิจัย

วิทยากรผู้ดำเนินโครงการอบรมทุกท่านคงได้กล่าวนามไว้ในเอกสารเล่มนี้ ที่รับเชิญด้วยน้ำใจไมตรีอันงดงาม และมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ช่วยให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จ

นักศึกษาวิชาเอกการพัฒนาชุมชน ห้อง 474305 ที่ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชนให้อย่างแข็งขัน

คุณวรรณกานต์ เลื่อนเกื้อ ผู้จัดการพิมพ์ และแก้ไขเรียบเรียงต้นฉบับด้วยความวิริยะ อุตสาหะจนเสร็จเรียบร้อย

คณะผู้วิจัยขอถือโอกาสขอบพระคุณและขอบคุณทุกท่านที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นอย่างสูงด้วยความจริงใจ

สุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัยจะลืมนิไมได้ที่จะขอขอบพระคุณต่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ ดั่งวิเศษ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ดร.แสนศักดิ์ ศิริพานิช รองอธิการบดี และ ดร.ภวิกา บุญยพิพัฒน์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา ที่เอื้ออำนวยให้ปัญหาบางอย่างคลี่คลายไปด้วยดี